

מסלול יורה יורה

הלכות מקוואות

הלכות מקוואות
יורה דעה • סימן ר"א

סיכום הסוגיות
מהטור והשולחן
ערוך על פי דרישות
הרבנות הראשית

 חוברת
לימוד

למען ילמדו

סיכום

הלכות מקוואות

• גמרא, ראשונים, שו"ע ואחרונים •
קורס הכנה למבחני הרבנות הראשית

יוצא לאור על ידי

"למען ילמדו" - המכללה להכשרה תורנית

טאגור 32 תל אביב

semicha770@gmail.com

© כל הזכויות שמורות למשפחת קידר ולמען ילמדו'

הואיל ומושקע בתוכניות הלימוד יגיעה והון רב, לכן עפ"י דין תורה ולהבדיל
עפ"י הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה, צילום,
או העתקה בכל צורה שהיא, אפילו חלק מן החומר. וכן אין לעשות שום
שימוש מסחרי בחומרים אלו, כולל המצגות. ואין להעבירם לאדם אחר.

תוכן עניינים

5 ..... מפגש מס' 1
שיעור מקוה ומעיין, פסול שאובים, מקוה של עכו"ם

19 ..... מפגש מס' 2
דין רבו נוטפים על הזוחלים

31 ..... מפגש מס' 3
טבילה בים, טבילה בתוך כלי

45 ..... מפגש מס' 4
ביטול כלי

59 ..... מפגש מס' 5
מעין שארם בצורות שונות

69 ..... מפגש מס' 6
שלושה לוגים שאובים הפוסלים את המקוה

58 ..... מפגש מס' 7
מקוה שנפלו לתוכו משקים אחרים

101	מפגש מס' 8	עשיית מקוה משלג, הגדרת כלי הפוסל את המקוה
115	מפגש מס' 9	הוייתו בידי אדם, כלי מנוקב, כלי שהתמלא שלא לדעת
131	מפגש מס' 10	המשכה
143	מפגש מס' 11	הוייתו שלא בטהרה, זחילה במקוה
161	מפגש מס' 12	השקה
175	מפגש מס' 13	דינים שונים בעירוב מקואות
189	מפגש מס' 14	מקוה מצומצם, קטפרס
205	מפגש מס' 15	ספיקות במקוה
219	מפגש מס' 16	חימום מקואות, אוצר זריעה ואוצר השקה
233	מפגש מס' 17	חילוקים והשוואות, פתרונות למקומות מרוחקים

שיעור מקוה ומעיין, פסול שאובים, מקוה של עכו"ם

יורה דעה סימן רא¹ סעיפים א, ג-ד

שיעור מקוה

האם הצורך בארבעים סאה הוא מן התורה:

דין יסודי בהלכות מקוואות שכל גוף הנטבל צריך להיות במים בבת אחת. כך למדו חז"ל בספרא מהפסוקים² "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר" – "מה ביאת שמשו כולו כאחד (כשם שהשמש כולה מתכסה בשקיעתה), אף ביאתו במים כולו כאחד" (כל גוף האדם צריך להיות מכוסה).

עוד נאמר בתורה³ "ורחץ במים את כל בשרו". ופירשו חז"ל בגמרא במסכת חגיגה⁴ "ורחץ במים – במי מקוה, את כל בשרו – מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן? אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה" (שבנפח של אמה על אמה בגובה שלש אמות ניתן להכניס מים בשיעור 40 סאה).

1. סימן רא בשו"ע יש בו 75 סעיפים, וזהו כל החומר הנדרש לבחינת הרבנות בהלכות מקוואות (טור עם בית יוסף, שו"ע עם ש"ך ט"ז ופת"ש).

2. ויקרא כב ו-ז.

3. ויקרא טו טז.

4. דף יא א.

לעומת זאת הגמרא במסכת נזיר⁵ מפרטת את כל העניינים שהתורה נתנה בהם שיעור של רביעית, ושואלת הגמרא שם: הרי יש גם מקוה שהתורה נתנה בו שיעור רביעית! ומבארת הגמרא שמקוה לא נמנה עם הדברים ששיעורם רביעית כיון שחכמים ביטלו דין זה.

לכאורה משמע מדברי הגמרא בנזיר שמן התורה שיעור מקוה ברביעית וחכמים הם שהצריכו ארבעים סאה, בניגוד למשמעות הגמרא הנ"ל במסכת חגיגה ששיעור ארבעים סאה למדו חכמים מדרשת הפסוקים ומשמע מכך שארבעים סאה הוא דין דאורייתא.

תוספות ביארו שהגמרא במסכת נזיר מדברת רק על כלים, כגון מחט שנכנסת כולה לתוך רביעית מים ומן התורה ניתן להטבילה ברביעית, אלא שחכמים הצריכו ארבעים סאה אפילו למחט קטנה כדי ששיעור מקוה יהיה לעולם ארבעים סאה (שיעור אחיד). אבל לגבי אדם שיעור של ארבעים סאה למקוה הוא מדאורייתא כעולה מהגמרא במסכת חגיגה (שלמדו שיעור מקוה מהפסוקים, וחכמים רק גילו כמה הוא שיעור זה).

נמצא אם כן שלדעת התוספות שיעור מקוה לכלים מדאורייתא הוא רביעית (אם מדובר בכלי קטן שנכנס לתוך רביעית, ואם מדובר בכלי גדול צריך שיעור של מים שהכלי יכול להכנס לתוכם בבת אחת), ומדרבנן ארבעים סאה. ושיעור מקוה לאדם ארבעים סאה מדאורייתא. וכך נקטו רוב הראשונים (רש"י רשב"א ועוד) ורוב האחרונים (פרי מגדים, פרי דעה, לחם ושמלה⁶ ועוד).

אמנם ישנם מיעוט פוסקים הסוברים שכל השיעור של ארבעים סאה אפילו לאדם הוא מדרבנן, והיינו שמן התורה די בכך שגוף האדם נכנס כולו לתוך המים, ואם הוא אדם קטן מספיק לו פחות מארבעים סאה, וחכמים קבעו את השיעור של ארבעים סאה שהוא שיעור המתאים לגוף של אדם ממוצע (וקבעו שיעור זה כשיעור אחיד לכל דבר ואפילו לכלים קטנים). כך דעת הב"ח והלבוש על פי הסמ"ג.

כיצד מחשבים ארבעים סאה:

השו"ע⁷ כתב כדברי הגמרא הנ"ל ששיעור מקוה הוא אמה על אמה בגובה שלש אמות, והוסיף השו"ע⁸ שיש לשער זאת במרובע ולא בעיגול (שהוא פחות ממרובע בשטח הזווית).

עוד כתב השו"ע על פי ראשונים, שמשערים זאת באמה מרווחת (הנקראת אמה שוחקת), ואמה מרווחת יש בה ששה טפחים ועוד חצי אצבע (בניגוד לאמה מצומצמת הנקראת אמה

5. דף לח א.

6. לחם ושמלה הוא חיבור של רבי שלמה גאנצפריד (בעל קיצור שו"ע) על השו"ע בהלכות נדה ומקוואות.

7. סעיף א.

8. על פי משמעות הגמרא במסכת עירובין דף יד ב.

עציבה שיש בה רק ששה טפחים). הטעם שמשערים באמה שוחקת הוא משום שבכל שיעורי תורה (בדבר שהוא מדאורייתא) הולכים להחמיר.

הש"ך ביאר שאם משערים באצבעות מרווחות – אין צורך להוסיף את החצי אצבע של האמה המרווחת. נמצא אם כן שיש לשער באמה שהיא 24 אצבעות מרווחות (שאמה היא 6 טפחים, ובכל טפח יש 4 אצבעות).

השיעור בליטרים:

לדעת הגר"ח נאה אצבע היא 2 ס"מ, והאמה 48 ס"מ, ולפי זה שיעור המקוה הוא 331.7 ליטר.⁹ אמנם הגר"ח נאה הוסיף שכבר נהגו לחשב את האמה של מקוה על פי 62.4 ס"מ, ולפי זה שיעור המקוה 729 ליטר.

לדעת החזון איש אצבע היא 2.5 ס"מ, והאמה 60 ס"מ, ולפי זה שיעור המקוה 648 ליטר. אבל לכתחלה ראוי לעשות שיעור מקוה בריוח, דהיינו 750 ליטר.

למעשה נהגו כיום בכל המקומות, לעשות מקוה גדולה יותר מהשיעור המצומצם כפלי כפלים.

החזון איש	הגר"ח נאה	
2.5 ס"מ	2 ס"מ	אצבע
60 ס"מ	48 ס"מ	אמה
648 ליטר	331.7 ליטר	שיעור מקוה מעיקר הדין
750 ליטר	729 ליטר (ע"פ אמה של 62.4 ס"מ)	שיעור מקוה לכתחילה

גובה המים:

בנוסף לכמות המים ישנו דין גם בגובה המים המתאים לטבילה. השו"ע בהלכות נדה¹⁰ כתב שהמקוה צריך להיות גבוה מעל הטבור בשיעור של זרת לפחות, כדי שהאשה לא תצטרך להתכופף הרבה בשעת הטבילה (דבר העלול לגרום לטבילה שאינה כראוי). וכן הובא להלכה ברמ"א לקראת סוף הלכות מקוואות¹¹.

9. אופן החישוב: אמה על אמה = 48 ס"מ כפול 48 ס"מ = 2304 סמ"ר. סכום זה יש להכפילו ב 3 אמות שהן 144 ס"מ. כלומר 2304 סמ"ר כפול 144 ס"מ = 331.766 סמ"ק. בסמ"ק אחד נכנס גרם מים. נמצא שהשיעור הוא 331.766 ליטר.

10. יורה דעה סימן קצח סעיף לו.

11. סעיף סו.

בתחילת הלכות מקוואות¹² כתב השו"ע (על פי התוספות) דין נוסף שקשור לענייננו, והוא שבור הטבילה צריך להיות יותר גדול מנפח של ארבעים סאה, כדי שבשעה שהטובלת תיכנס לתוך הבור אכן ישארו בו ארבעים סאה.

שיעור מעיין

מעיין מטהר בכל שהוא:

ישנו חילוק יסודי בהלכות מקוואות בין "מקוה" שהוא מקום שנאספים בו מי גשמים לבין "מעין" שיש בו נביעת מים מן האדמה. ישנם כמה חילוקים הלכתיים בין מקוה למעין שנעסוק בהם בהמשך. כאן אנו דנים בשאלה האם יש חילוק בין מקוה למעין בנוגע לשיעור המים.

נאמר בתורה¹³ "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור". ופירשו חז"ל בתורת כהנים "אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא (ממה שהתורה הזכירה ביחד מעין ומקוה היינו יכולים לחשוב שכשם שמעין מטהר בכל שהוא גם מקוה מטהר בכל שהוא), תלמוד לומר אך מעין (המילה "אך" שבתחילת הפסוק היא לשון של מיעוט), המעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה" (יש ללמוד מהמילים "אך מעין" שרק מעין מטהר בכל שהוא).

כמובן שמה שאמרו שמעין מטהר בכל שהוא אין הכוונה שמספיקה טיפה אחת של מים, אלא הכוונה היא שמספיק שיהיו מים שמכסים את כל הדבר הנטבל ואין לזה שיעור מסויים אלא תלוי בכל דבר שמטבילים לפי גודלו, אמנם השיעור המינימלי ביותר הוא רביעית (כ- 86 סמ"ק), שכן פחות מרביעית אינו חשוב כלל.

הראשונים נחלקו האם מעין כל שהוא מטהר רק כלים או גם אדם:

לדעת הרמב"ם והראב"ד מעין מטהר בכל שהוא בין אדם ובין כלים, והיינו שכאשר גוף האדם או גוף הכלי מתכסה כולו במי המעין – עלתה לו טבילה אפילו שאין שם ארבעים סאה.

ישנה ראייה לדבריהם מהמשנה במסכת מקוואות¹⁴ האומרת שבמקוה שיש בו ארבעים סאה "טובלים ומטבילים" (כלומר אנשים טובלים, ומטבילים כלים), ובסיפא של אותה משנה מובא לענין מעין שמטהר בכל שהוא. משמע מכך שמעין מטהר בכל שהוא אף אדם, כי

12. סעיף א.

13. ויקרא יא לו.

14. פרק א משנה ז.

בפשטות הסיפא מתייחסת אל הרישא (שכמו שלגבי מקוה ארבעים סאה דובר על טבילה והטבלה, דהיינו אדם וכלים, כך לגבי מעין כל שהוא מדובר בפשטות הן על אדם והן על כלים).

אמנם לדעת ר"י (רבינו יצחק מבעלי התוספות) רשב"א ורא"ש, הדין שמעין מטהר בכל שהוא מתייחס רק לכלים, אבל אדם צריך דווקא ארבעים סאה אפילו במעין¹⁵.

גם לשיטה זו ישנה ראייה והיא מהגמרא במסכת חגיגה¹⁶ "מקוה שחלקו בסל – הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד". ופירש רש"י שאם חילק את המקוה באמצעות סל שיש בו נקבים קטנים מאד – הטובל בצד אחד של הסל שאין בו בפני עצמו ארבעים סאה לא עלתה לו טבילה, שהמים שבצד השני של הסל אינם מצטרפים, שהרי בקרקע יש חלחולים שעוברים דרכם המים, והמים הנובעים כאן באים ממאגר גדול, ואף על פי כן לא ניתן להחשיב את המים הנמצאים כאן כמחוברים אל המאגר הגדול, אלא צריך שיהיה כאן ארבעים סאה (והוא הדין לסל שבאמצע המקוה שלא ניתן להחשיב את המים שבצד אחד כמחוברים לצד השני). עד כאן הגמרא עם פירוש רש"י. וכתב ר"י שבמקוה לא שייך לומר "דהא ארעא חלחולי מחלחלא", אלא דווקא במעין שייך לומר זאת, שבמעין גידי המים מתחברים תחת הקרקע. ואם כן עולה מהגמרא שבמעין צריך ארבעים סאה, והיינו לטבילת אדם.

פסיקת ההלכה בהנ"ל:

להלכה פסקו הטור והשו"ע¹⁷ כשיטת ר"י וסיעתו שאדם הטובל במעין צריך שיהיה שם ארבעים סאה (ולא די בכך שהמים מכסים את האדם).

מהמבואר לעיל עולה שאף על פי שידוע שהמעין נובע ממאגר מים עצום הנמצא מתחת לפני הקרקע – אין די בכך כדי להחשיבו כמעין שיש בו ארבעים סאה¹⁸.

אמנם מבואר באחרונים שאין צורך שהארבעים סאה יעמדו דווקא במקום אחד, אלא אף על פי שהמעין זוחל והמים משוכים – מצטרפים לארבעים סאה¹⁹.

15. הפוסקים נחלקו האם לשיטה זו הצורך בארבעים סאה במעין לאדם הוא מן התורה (כך כתב הגר"א בסימן קכ ס"ק ד, והיינו שלענין טבילת אדם אין הבדל כלל בין מקוה למעין ובשניהם צריך ארבעים סאה מן התורה, ואף לענין טבילת כלים – מן התורה בין במקוה ובין במעין די בכל שהוא, וההבדל בין מקוה למעין הוא שבמקוה הצריכו חכמים ארבעים סאה אפילו לכלים), או שהצורך בארבעים סאה במעין לאדם הוא רק מדברי חכמים (כך כתב הפרישה ס"ק ג, והיינו שלדברי הכל מן התורה מעין מטהר בכל שהוא בין אדם ובין כלים, אלא שלשיטת ר"י וסיעתו חכמים החמירו בטבילת אדם במעין והצריכו ארבעים סאה).

16. דף כב א.

17. סעיף א.

18. אמנם אם ניתן לראות את החלחולים שבין המעין למאגר המים, נחלקו בזה הפוסקים, כפי שנלמד בהמשך בסעיף נג.

19. בית יוסף, דרכי משה ס"ק ו, ש"ך ס"ק ב.

עוד מובא באחרונים שבארות הנובעים – דינם כמעין, כיון שנביעתם מהקרקע בידי שמים (אף על פי שנחפרו על ידי אדם)²⁰.

עוד יש לציין הערה חשובה, שמה שהובא לעיל שמעין מטהר כלים בכל שהוא זהו רק לגבי כלים טמאים בזמן שנהגו להקפיד על טומאה וטהרה. אבל טבילת כלים הנהוגה בזמננו בכלים שקונים מגויים – דינה כטבילת אדם שצריך ארבעים סאה בין במקוה ובין במעין²¹.

פסול שאובים

המקור בחז"ל:

אמרו חז"ל בתורת כהנים²² "אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחילה יהיה טהור? תלמוד לומר מעין, מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים". כלומר נאמר בתורה "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", ומהמילים "מקוה מים יהיה טהור" היינו יכולים להבין שכל אסיפת מים שבקרקע מטהרת אפילו שאדם שאב מים באמצעות כלי והכניסם למקוה, אך הוא אמינא זו נדחית ממה שהכתוב הקיש מקוה למעין, שכמו שמעין עשוי בידי שמים כך מקוה בידי שמים ולא בשאיבה.

המדרש ממשך "אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם, יצא המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים, תלמוד לומר בור". כלומר אם לומדים מקוה ממעין אז לכאורה כמו שבמעין אין יד אדם כך גם במקוה צריך שלא תהיה יד אדם כלל, ולפי זה אם אדם הניח כדים בראש הגג כדי לייבשם (ולא מתוך כוונה שיתמלאו במי גשמים) וירדו לתוכם גשמים – הרי מים אלו לכאורה פסולים למקוה, שהרי מעורבת בהם יד אדם (שהניח את הקנקנים). על כך אומר המדרש "תלמוד לומר בור", שממה שהוזכר בפסוק גם "בור" אנו לומדים שכשם שבור יש בו תפיסת יד אדם בכך שחפרו אדם ואף על פי כן כשר למקוה (אם התמלא במי גשמים או שיש בו נביעה) – כך גם מקוה צריך אמנם להתמלא בידי שמים ולא בשאיבה (כנלמד ממעין) אך כשר אפילו שמעורבת בו יד אדם (כנלמד מבור).

מדברי התורת כהנים משמע לכאורה שפסול מים שאובים הוא מדאורייתא, שהרי תלו זאת בלימוד מן הפסוק.

20. בית יוסף וש"ך ס"ק א על פי רשב"א ותורת הדשן.

21. כך מובא בשו"ע בהלכות טבילת כלים (יורה דעה סימן קכ סעיף א), והובא גם בסימן שלנו בש"ך ס"ק מב.

22. שמיני ריש פרשה ט.

אמנם בתוספתא²³ מובא "מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא (שלא ידוע אם התמלא במי גשמים או במים שאובים שאנשים הביאו) – כשר, מפני שזה ספק מים שאובים למקוה, וחזקת המקוואות כשרות". משמע לכאורה שפסול שאובים הוא מדרבנן, ולכן הקילו בספק מים שאובים. וכך משמע מלשון הגמרא במסכת בבא קמא²⁴ "שאני שאיבה דמדרבנן היא".

מחלוקת ראשונים בגדר איסור שאובים:

לדעת רמב"ם ר"י רמב"ן ורשב"א: כל האיסור של מים שנשאבו בכלי הוא מדרבנן, כעולה מהתוספתא והגמרא בבבא קמא הנ"ל, והיינו שאפילו מקוה שכולו שאוב כשר מדאורייתא, וחכמים הם שגזרו על שאובים מחשש שמא יטבלו או יטבילו בתוך כלי שהוא איסור דאורייתא²⁵, והסמיכו דבריהם על הפסוק המובא בתורת כהנים (כלומר כל הלימוד מהפסוק המובא בתורת כהנים הוא "אסמכתא" – סמך ורמז מן התורה לדין שחכמים קבעו).

אמנם לדעת רש"י רשב"ם רבינו תם ורא"ש: יש לחלק בין מקוה שרובו שאוב שפסול מן התורה (כדמשמע מתורת כהנים), לבין מקוה שרובו מי גשמים ונפסל מחמת שלשה לוגים מים שאובים (שנכנסו לתוכו לפני שהיו בו ארבעים סאה של מי גשמים) שבמקרה כזה הפסול הוא מדרבנן (ועל זה אמרו בגמרא הנ"ל "שאני שאיבה דמדרבנן היא") [לגבי מה שאמרו בתוספתא הנ"ל שמקוה שנמצא מלא כשר משום שזהו ספק מים שאובים, מבארים רש"י וסיעתו שאדרבה משם ראייה שמקוה שכולו שאוב או רובו שאוב פסול מן התורה, שהרי התוספתא לא הסתפקה בטעם של ספק מים שאובים אלא הוסיפה טעם נוסף ש"חזקת המקוואות כשירות", והיינו שישנה חזקה שאם המקוה התמלא בידי אדם – אותו אדם עשה זאת באופן ראוי וכשר²⁶, ומכך שהטעם של ספק מים שאובים אינו מספיק מוכח שמדובר כאן בספק דאורייתא שהולכים בו לחומרא²⁷].

שיטה נוספת היא שיטת רבינו שמשון (פירוש הר"ש למשנה)²⁸. להבנתו יש לחלק בין מים שנשאבו על ידי דבר המקבל טומאה, שהם פסולים לטבילה מהתורה מדין "הוייתו על ידי טומאה" (בדין זה נעסוק בהמשך), ובין מים שנשאבו על ידי דבר שאינו מקבל טומאה שהם פסולים לטבילה רק מדרבנן (אפילו שכל המקוה שאוב).

23. מקוואות פרק ב הלכה א.

24. דף סז א.

25. כלומר טבילה בתוך הכלי עצמו לדברי הכל אסורה מן התורה, וכאן אנו דנים על מים שאובים שנמצאים בקרקע אלא שהביאו אותם למקוה באמצעות שאיבה בכלים.

26. בהמשך נלמד שישנן אפשרויות הלכתיות שונות ליצור מקוה כשר, מלבד האפשרות להמתין שירדו גשמים לתוך הבור.

27. רבינו תם הוסיף להחמיר וכתב שלפעמים אפילו שלשה לוגים של שאובים פוסלים את המקוה מדאורייתא, וזהו במקרה שאותם שלושה לוגים היו בבור בתחילה וקדמו למים הכשרים.

28. על פי הבנת הבית יוסף ואחרונים נוספים בדברי הר"ש. אמנם יש אחרונים שהבינו שהר"ש סובר כשיטת רש"י וסיעתו שהובאה לעיל.

פסיקת השו"ע והרמ"א:

שו"ע²⁹: "ארבעים סאה שאמרו צריך שלא יהיו שאובים, שאם הם שאובים פסולים".

הרמ"א פסק כרש"י וסיעתו: "ואם כל המקוה הוא שאובין – פסול מן התורה וספיקא לחומרא, אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין – אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא".

הש"ך ציין שמדברי השו"ע בהמשך הסימן³⁰ מוכח שלשיטתו העיקר להלכה כרמב"ם וסיעתו שאפילו כולו שאוב פסול רק מדרבנן³¹.

אשה שטבלה בבריכת שחיה:

מים המגיעים לבריכת שחיה דרך הצנרת העירונית הרי הם כשאובים, כיון שבצנרת יש בית קיבול של יותר מרביעית, כגון בשעון המים. על כן אשה שטבלה בבריכה עלתה לה טבילה מהתורה רק לסוברים שאפילו כולו שאוב כשר מהתורה (ואפילו רחצה בבריכה להנאתה ולא התכוונה לטבול – עלתה לה טבילה לשיטה זו³²). כמוכן שמדרבנן הכל מודים שלא עלתה לה טבילה.

מקוה של נכרי

מקור הדין:

בשו"ת הרא"ש נשאל לגבי מקוה נעול שמי גשמים נמשכים אליו מהגג, והמקוה והגג של גוי אך המפתח ביד ישראל. האם יש לחוש שהגוי ישליך מהגג מים שאובים כדי למלא את המקוה (כי הוא רוצה לקבל שכרו על הטובלים)?

הרא"ש ענה: אם יש במקוה 21 סאים כשרים – אין לחוש, כיון שהגוי אינו יכול לשפוך ישירות למקוה אלא רק דרך המשכה על הגג, ומים שאובים מיטהרים ברבייה והמשכה.

ביאור הדברים: המקום הטבעי של מים הוא בקרקע, וכאשר מים נשאבים בכלי הרי הם נתלשים מהקרקע ולכן נפסלים לטבילה. אחד הדרכים לחבר חזרה את המים השאובים אל הקרקע ולהכשירם לטבילה הוא באמצעות "המשכה" (דין שנלמד בהרחבה בהמשך), והיינו שאם המים השאובים אינם נופלים ישירות מהכלי אל המקוה אלא נגררים ונמשכים על גבי הקרקע (לאחר שיצאו מהכלי) ורק לאחר מכן יורדים למקוה – מתבטל מהם דין

29. סעיף ג.

30. סעיף נג.

31. בהמשך נעסוק עוד בפסיקת השו"ע בזה, וגם בכמה נפקא מינות להלכה בין השיטות.

32. על פי המבואר בגמרא במסכת חולין (דף לא א), ונפסק להלכה בשו"ע בהלכות נדה (סימן קצח סעיף מח) שבטבילת חולין (לאפוקי טבילה לקודשים או לתרומה) אין צריך כוונה, ובכלל זה טבילת אשה להיות מותרת לבעלה.

שאובים, אך זאת בתנאי שכבר יש במקוה לפני כן רוב של ארבעים סאה כשרים (21 סאים כשרים), וזהו "רבייה (רוב כשרים) והמשכה".

אמנם אם אין במקוה 21 סאים כשרים – כתב הרא"ש שיש לחוש לפסול שאובים, כיון שהגוי יעשה מה שיוכל לא להפסיד שכרו.

פסיקת השו"ע:

השו"ע³³ כתב: "מקוה שהיא של עכו"ם ומקבל ממנו שכר – אין להאמין לעכו"ם, אלא אם כן יש [רמ"א: תמיד] במקוה 21 סאה". רמ"א: "דמאחר דרובו כשר ספיקו לקולא".

האחרונים נחלקו בביאור השו"ע, ובפסיקת ההלכה:

הב"ח והט"ז הבינו שהשו"ע התיר להאמין לעכו"ם בספק דרבנן (כעולה מביאור הרמ"א). אך דחו דבריו וכתבו שאין להאמין לגוי אפילו בספק דרבנן, וכל שכן אם יש לו הנאה בדבר (כעולה מהרא"ש).

גם הש"ך הסכים שאין להאמין לנכרי באיסור דרבנן, וכתב שנכרי נאמן באיסור דרבנן רק בתנאי שהוא מסיח לפי תומו (כלומר לא רק שאין לו אינטרס בדבר אלא אפילו אינו יודע שסומכים על דבריו אלא אמר את הדברים לפי תומו בלי ששאלו אותו, ונוסף לכך צריך גם שתהיה חזקת היתר כדי שנוכל לסמוך על דברי הנכרי, כמבואר כל זה בהלכות איסור והיתר ואין כאן מקומו). לדברי הש"ך: גם השו"ע לא התכוין לומר שניתן להאמין לנכרי באיסור דרבנן, אלא מדובר במקוה נעול שאפשר להכניס לו מים רק בהמשכה דרך הגג, וההיתר כשיש תמיד 21 סאה הוא משום רבייה והמשכה כמבואר בתשובת הרא"ש וכנ"ל.

עוד הוסיף הש"ך לבאר, שהרמ"א לא סמך על דין רבייה והמשכה לבד כדי להתיר במקרה שלנו אלא צירף לכך גם את הענין של ספק דרבנן, וזאת משום שלשיטת הרמ"א בדין המשכה יש להחמיר לכתחילה שהמשכה מועילה רק על גבי קרקע הראויה לבלוע.

לדברי הש"ך: הגהת הרמ"א "דמאחר דרובו כשר ספיקו לקולא" מתאימה לשיטתו שכאשר יש רוב כשרים ורק מיעוט שאובים – המקוה כשר מדאורייתא ופסול מדרבנן. אבל לשיטת השו"ע שאפילו אם המקוה כולו שאוב הרי הוא כשר מדאורייתא ופסול מדרבנן – לא שייך לומר שההמצאות של 21 סאים במקוה גורמת לכך שיהיה מדובר בספק דרבנן (שאפילו לולי זאת מדובר בדין דרבנן של שאובים), ולכן לא ניתן לבאר שהשו"ע היקל משום ספק דרבנן (כפי שביארו הב"ח והט"ז), אלא מוכרחים להעמיד את השו"ע במקוה סגור (על אף שלא הזכיר זאת) ולבאר שמה שהצריך 21 סאה כשרים הוא משום דין רבייה והמשכה כנ"ל.

33. סעיף ד.

בכל אופן, בין מדברי הב"ח והט"ז ובין מדברי הש"ך, עולה שאם המקוה פתוח והנכרי יכול להחליף את המים כרצונו – לא ניתן לטבול במקוה השייך לנכרי ומקבל עליו שכר, וזאת אפילו אם ידוע שהיו בו מים כשרים, כי מקוה צריך תחזוקה תמידית של החלפת המים, ויש לחשוש שהנכרי יעשה זאת בדרך הקלה ולא כפי שצריך.

שאלות חזרה

1

מה השיעור במעין לטבילת אדם ולטבילת כלים?

הסוגיא בגמרא:

שיטות ראשונים:

הפסיקה להלכה:

2

האם אפשר לטבול במעיין שאין בו מ' סאה, אך ידוע שהוא נובע ממאגר מים עצום הנמצא מתחת לפני הקרקע?

הסוגיא בגמרא:

שיטות ראשונים:

הפסיקה להלכה:

3

מה שיעור מקוה מדאורייתא ומדרבנן לאדם ולכלים?

הסוגיא בגמרא:

שיטות ראשונים:

הפסיקה להלכה:

4

האם מקוה עם חמש מאות ליטר כשר לטבילה?

הסוגיא בגמרא:

שיטות ראשונים:

הפסיקה להלכה:

5

פסול שאובין מהתורה או מדרבנן? פרט שמות הראשונים, הראיות העיקריות לכל שיטה, והנפק"מ לדינא, מהו פסק המחבר והרמ"א?

הסוגיא בגמרא:

שיטות ראשונים:
